

Samenvatting en begrippen

Kies je taak

SamenWijzer!

Herhaling tijdvakken

Toetsen en antwoorden

Beoordeling en feedback

Samenvatting hoofdstuk 1

Doel: Om te leren

Les 1 Bij de hunebedbouwers

De eerste mensen in Nederland leefden van de natuur. Eerst leefden ze door te jagen op wilde dieren en door eten te verzamelen. Later gingen ze op één plaats wonen en leven van de landbouw. Rondom het huis was veel werk te doen: het vee verzorgen, het eten verbouwen op het land en kleding maken. Mannen en vrouwen in het dorp hadden verschillende taken.

Les 2 Een grote verandering

De eerste mensen in ons gebied leefden als **jager-verzamelaars**: het waren **nomaden**. Later ontdekten mensen hoe ze zelf voedsel konden verbouwen en dieren konden houden. De **maatschappij** veranderde toen in een **landbouwsamenleving**. Dit weten we doordat **archeologen** onderzoek doen naar bronnen om meer te weten te komen over geschiedenis.

Les 3 Een nieuwe samenleving

Toen de landbouw ontdekt was, gingen mensen in dorpen wonen. Ze bouwden huizen van boomstammen, riet en **leem**. Bezit werd belangrijk, er kwam verschil in arm en rijk. De mensen kregen bezigheden zoals pottenbakken of kleding en sieraden maken. Ook kwamen er nieuwe samenlevingen met een eigen **cultuur**. Van de hunebedbouwers zijn **hunebedden** gevonden, en ook potten, werktuigen en sieraden die in het graf lagen.

Les 4 Uitvindingen

De mensen woonden langer op één plek en konden daardoor nieuwe dingen uitvinden. Ze ontdekten bijvoorbeeld een **ploeg** om het land te bewerken en een wiel voor het pottenbakken. Ook leerden ze zelf **textiel** te maken door wol te spinnen en te weven. Deze en andere uitvindingen zoals de schoen maakten het leven van de mensen gemakkelijker.

Begrippen hoofdstuk 1

Doel: Om te leren

Les 1 Bij de hunebedbouwers

de bron

Iets waar je informatie uit kunt halen.

de jager

Iemand die aan eten komt door te jagen.

het tijdvak

De geschiedenis is verdeeld in tien tijdvakken.

het vee

Dieren die een boer houdt voor bijvoorbeeld melk, vlees of wol.

het werktuig

Voorwerp om iets mee te maken (gereedschap).

Les 2 Een grote verandering

de archeoloog

Iemand die uitzoekt hoe mensen vroeger leefden.

de jager-verzamelaar

Mensen die jaagden en verzamelden.

de samenleving

De manier waarop mensen samenleven.

de maatschappij

Ander woord voor samenleving.

de nomade

Iemand zonder vaste woonplaats.

de landbouwsamenleving

Mensen verbouwen zelf voedsel en houden dieren.

Les 3 Een nieuwe samenleving

de cultuur

Het denken en doen van een groep mensen.

de/het leem

Een grondsoort zoals klei, die vermengd met stro en soms zand of kippenpoep gebruikt werd om muren dicht te smeren.

het hunebed

Een graf gebouwd met grote keien.

Les 4 Uitvindingen

de textiel

Stof die gemaakt is van draden en vezels.

de ploeg

Een stuk metaal of hout dat een mens of dier door de grond trekt om de grond los te maken.

20

Samenvatting hoofdstuk 2

Doel: Om te leren

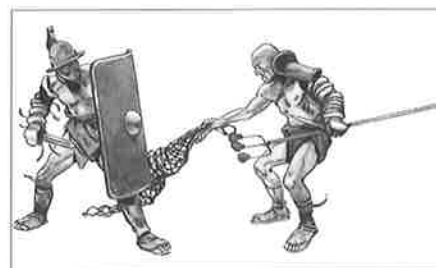
Les 1 Op een plein in Rome

Rome was een enorm grote en drukke stad vol prachtige gebouwen. Bij tempels offerden Romeinen aan hun goden. Het christendom was een nieuw geloof in de tijd van de Romeinen.

Les 2 De Grieks-Romeinse cultuur

De Romeinen veroverden veel landen en maakten die een **provincie** van hun rijk. Ook Griekenland werd een Romeinse provincie. De Romeinen namen veel van de Griekse cultuur en **godsdienst** over. De Grieken geloofden in veel goden en vertelden daar **mythes** over. De Romeinen maakten kopieën van de Griekse godenbeelden en bouwden de zuilentempels na. Deze Grieks-Romeinse kunst en cultuur noemen we **klassiek**. De Romeinen bedachten ook nieuwe dingen. Ze bouwden aquaducten en amfiteaters waar **gladiatoren** optraden.

Les 3 Joden en christenen

Eén van de provincies van de Romeinen was **Israël**, waar **joden** woonden. Hun godsdienst, het **jodendom**, kende maar één god. Na een opstand tegen de Romeinen leefden veel joden verspreid over andere landen. In **synagogen** kwamen ze bij elkaar. Het **christendom** ontstond uit het jodendom in Israël. We gebruiken de **christelijke jaartelling**, dus we tellen de jaren vanaf de geboorte van Christus. Je kunt de geschiedenis indelen in tijdvakken. Het eerste tijdvak, van jagers en boeren, heet ook de **prehistorie**. Het tijdvak van de Grieken en Romeinen heet ook de **oudheid**.

Les 4 Het Romeinse rijk wordt christelijk

Het christendom werd de enige godsdienst in het Romeinse rijk. De **kerk** werd een grote organisatie met aan het hoofd de paus in Rome. Mensen die heel bijzondere dingen hadden gedaan, werden **heiligen** genoemd door de kerk. De Romeinen veroverden ons land tot aan de Rijn, de noordgrens van hun Rijk. Van de Romeinen leerden de mensen die hier woonden het christendom kennen.

Begrippen hoofdstuk 2

Doel: Om te leren

Les 1 Op een plein in Rome

de christen

Iemand die gelooft in God en Jezus Christus.

het geloof

Het vertrouwen dat er een god bestaat.

de Griek

Iemand die leeft in Griekenland of uit dat land komt.

de Romein

Iemand die in de stad Rome leefde of uit die stad kwam.

de tempel

Gebouw dat is gemaakt voor het geloof in een of meer goden.

het volk

Grote groep mensen.

Les 2 De Grieks-Romeinse cultuur

de godsdienst

Alles wat te maken heeft met het geloof van een groep mensen in een of meer goden.

de mythe

Verhaal over een god(in) of een held.

klassiek

Uit de oudheid.

de gladiator

Vechter in een Romeins theater

Les 3 Joden en christenen

Israël

Land in het Midden-Oosten.

de jood

Iemand met het geloof uit het oude Israël.

het jodendom

Godsdienst van joden.

de synagoge

Gebouw waarin joden samenkomen.

het christendom

Godsdienst van christenen.

de christelijke jaartelling

Jaartelling na de geboorte van Jezus.

de oudheid

Tijd van Grieken en Romeinen.

de prehistorie

Tijd van jagers en boeren.

Les 4 Het Romeinse rijk wordt christelijk

de kerk

1. Gebouw waarin christenen samenkomen.
2. Organisatie van priesters.

de heilige

Iemand die van de paus vereerd mag worden voor zijn goede daden.

3 0

Samenvatting hoofdstuk 3

Doel: Om te leren

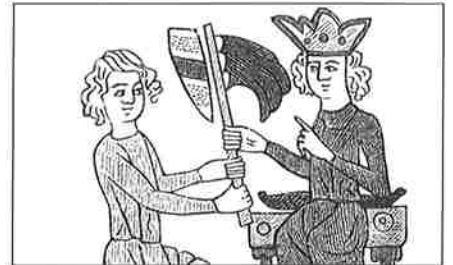
Les 1 Karel de Grote in Spanje

Karel reisde veel door zijn grote rijk, ook om nieuwe gebieden te veroveren. In Spanje veroverde hij de Spaanse stad Pamplona waar moslims de baas waren. Er woonden ook christenen en joden in de stad.

Les 2 Een onveilige tijd

Karel de Grote gaf leiding aan een groot rijk. **Leenmannen** hielpen hem bij het bestuur. Zij moesten altijd trouw zijn aan hun **leenheer**. De meeste mensen in het rijk van Karel waren halfvrije boeren of **horigen**. Zij werkten vooral voor hun heer. Na Karels dood werden de leenmannen minder trouw aan de leenheer. Ook kwamen er aanvallen van de **Vikingen**. Daardoor werd het minder veilig in het rijk. Edelen bouwden kastelen met **kantelen** en **burchten** om hun bezittingen, de horigen en het vee te beschermen.

Les 3 Europa wordt christelijk

De Germanen geloofden in meerdere goden. Rondreizende monniken en priesters kwamen om hen te **bekeren** tot het christelijke geloof. Ze werden dan gedoopt. De Germanen konden maar moeilijk wennen aan hun nieuwe geloof. Daarom besloot de kerk gebruiken uit hun oude godsdienst in het christelijke geloof op te nemen. Monniken en **nonnen** gingen in kloosters leven. De kerken maar ook de kloosters kregen vaak geschenken van edelen waardoor ze erg rijk werden.

Les 4 Christenen en moslims

De Arabische handelaar Mohammed begon een nieuwe godsdienst: de **islam**. Hij was een **profeet** van **Allah**. De islam is de godsdienst van de **moslims**. Mohammed en zijn opvolgers, bijvoorbeeld de **kalief**, gingen gebieden veroveren om mensen te bekeren. Vanuit Marokko veroverden de **Moren** grote delen van Spanje. Dit deden ze onder leiding van de **emir**. Het gebedshuis van de moslims was de **moskee**, meestal herkenbaar aan een koepel en **minaret**. De **imam** gaf leiding aan de moskee.

3 1

Begrippen hoofdstuk 3

Doel: Om te leren

Les 1 Karel de Grote in Spanje

het rijk

Groot land waarover iemand de baas is.

besturen

Leiding geven.

het kasteel

Groot en stevig huis dat wordt beschermd door een muur.

de Bijbel

Belangrijk boek van christenen.

het klooster

Gebouw waarin monniken of nonnen wonen.

de monnik

Priester die in een klooster woont.

de kennis

Wat mensen weten.

Les 2 Een onveilige tijd

de leenman

Edelman die land leent van vorst om het te besturen.

de leenheer

Vorst die land leent aan edelman om het te laten besturen.

de horige

Halfvrije boer.

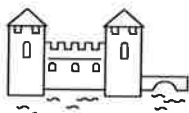
de Viking

Naam voor iemand uit Scandinavië in de tijd van monniken en ridders (Noorman).

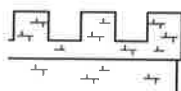
de burcht

Een sterk kasteel.

de kanteel

Stuk muur (op een kasteel) dat omhoog steekt.

Les 3 Europa wordt christelijk

(iemand) bekeren

Zorgen dat iemand overgaat tot een ander geloof.

de non

Vrouw die leeft in een klooster.

de graaf

Iemand van adel, een edelman.

Les 4 Christenen en moslims

de profeet

Iemand die boodschappen van God doorgeeft.

Allah

Arabisch voor god.

de islam

Godsdienst van moslims.

de moslim

Iemand die gelooft in God (Allah) en zijn profeet Mohammed.

de kalief

Vorst en opvolger van Mohammed.

de Moor

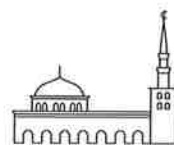
Moslim uit Marokko.

de emir

Arabisch vorst.

de moskee

Gebouw waarin moslims samenkomen.

de imam

Hoofd van een moskee.

de minaret

Toren van een moskee.

4 0

Samenvatting hoofdstuk 4

Doel: Om te leren

Les 1 In de haven van Zwolle

Sommige steden in Europa gingen samenwerken en dat had veel voordelen: ze zorgden samen voor veilig vervoer van goederen over water en land en verdienden veel geld.

Les 2 Steden worden belangrijk

Steeds meer mensen gingen in de steden wonen, zodat er **verstedelijking** was. In die drukke steden werkten mensen in een ambacht en er kwamen ook veel **bedrijven** bij. Veel ambachtslieden waren lid van een **gilde**. Sommige steden kochten **stadsrechten**. Sommige **zelfstandige** steden werkten samen in de **Hanze**.

Les 3 Bange mensen, machtige priesters

Door geld te geven aan de kerk hoopten de mensen na hun dood in de hemel te komen en niet in de hel. Hierdoor werd de kerk heel rijk. Bisschoppen hielden veel van **bouwkunst** en lieten prachtige **kathedralen** bouwen vol kunst. De kerk stuurde mensen ook op **kruistocht** om in het Heilige Land te gaan vechten.

Les 4 Graaf Floris V

Frankrijk en Engeland werden zelfstandige **staten** met een koning. In Holland vochten graven en hertogen om meer macht. De edelen lieten verschillende kastelen bouwen om te laten zien hoe rijk ze waren of om zich te verdedigen. Deze strijd kostte graaf Floris V zijn leven.

4 1

Begrippen hoofdstuk 4

Doel: Om te leren

Les 1 In de haven van Zwolle

de burger

Inwoner van een stad.

het recht

Iets wat je mag doen.

de macht

Je hebt macht als mensen doen wat jij zegt.

Les 2 Steden worden belangrijk

het bedrijf

Plaats waar iets gemaakt of gedaan wordt om geld te verdienen.

het/de Gilde

Vereniging van mensen met hetzelfde beroep.

de verstedelijking

Ontstaan en groei van steden.

stadsrechten

Een stad die stadsrechten kocht, mocht zelf regels en wetten maken.

zelfstandig

Als je voor jezelf zorgt.

de Hanze

Samenwerking van handelssteden aan de Noordzee en de Oostzee.

Les 3 Bange mensen, machtige priesters

de bisschop

Hoge priester.

de bouwkunst

De kunst van gebouwen maken.

de kathedraal

Kerk van een bisschop.

de kruistocht

Gewapende tocht van christenen om land van niet-christenen te veroveren.

Les 4 Graaf Floris V

de staat

Een land met een eigen bestuur.

Samenvatting hoofdstuk 5

Doel: Om te leren

Les 1 Filips II vertrekt

In de tijd van ontdekkers en hervormers hoorde Nederland bij het grote rijk van Karel V. Zijn zoon, Filips, was koning van Spanje. Filips wilde dat iedereen hem gehoorzaamde, maar de Nederlandse edelen kregen ruzie met hem. Veel mensen waren ontevreden over het bestuur van de Spaanse koning.

Les 2 Karel V

Toen Karel V hier de baas was, bestond Nederland uit gewesten. Karel V probeerde meer macht te krijgen over de gewesten. In deze tijd kregen steeds meer mensen kritiek op de kerk. Mensen die niet meer bij de kerk wilden horen, werden **ketters** genoemd.

Dankzij de **boekdrukkunst** konden mensen hun ideeën sneller verspreiden. Toen de kerk niet wilde veranderen, begonnen **protestanten** eigen kerken. Deze verandering heet de **hervorming**. Christenen die bij de kerk van de paus in Rome bleven, heten **katholieken**. Karel V verbood alle kritiek op de katholieke kerk en liet protestanten vervolgen.

Les 3 Nederland wordt zelfstandig

Na de **Beeldenstorm** stuurde Filips II hertog Alva naar de Nederlanden. Deze trad zo hard op tegen de protestanten dat Nederland in opstand kwam. Willem van Oranje was de leider van die Opstand.

Opstandelingen die hem hielpen, noemden zich **geuzen**. Vaak werd er gevochten om steden.

De zeven gewesten in het noorden wisten de Spanjaarden weg te jagen. Samen werden die gewesten een zelfstandig land zonder koning: een republiek.

Les 4 De verovering van Amerika

Ontdekkingsreizigers ontdekten een nieuw werelddeel: Amerika. Er gingen veroveraars heen uit Spanje, Portugal en andere Europese landen. Een veroverd gebied werd dan een **kolonie** van hun land. Veel Europeanen gingen er wonen en legden **plantages** aan. De producten die de **kolonisten** verbouwden, waren voor de handel met Europa. Indianen moesten het zware werk doen als **slaaf**: er was **slavernij** in de kolonies. De komst van de Europeanen naar Amerika betekende voor veel indianenvolken het einde van hun cultuur.

Begrippen hoofdstuk 5

Doel: Om te leren

Les 1 Filips II vertrekt

de slaaf

Iemand die het eigendom is van iemand anders.

de priester

Belangrijke man bij een geloof.

de Bijbel

Belangrijk boek van christenen.

de christen

Iemand die gelooft in God en Jezus Christus.

de heilige

Iemand die van de paus vereerd mag worden voor zijn goede daden.

Les 2 Karel V

de protestant

Christen die niet hoort bij de kerk van de paus.

de katholiek

Christen die hoort bij de kerk van de paus.

de hervorming

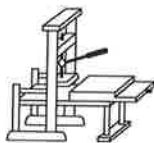
Het ontstaan van protestantse kerken naast de katholieke kerk.

de ketter

Zo werd iemand genoemd die niet het officiële geloof had.

de boekdrukkunst

Boeken hoeven niet meer met de hand geschreven te worden, maar worden gedrukt met een drukpers.

Les 3 Nederland wordt zelfstandig

de Beeldenstorm

Vernielingen in katholieke kerken door protestanten in 1566.

de geus

Opstandeling tegen Spanje.

Les 4 De verovering van Amerika

de kolonie

Land dat bestuurd wordt door een ander land.

de kolonist

Iemand die in een kolonie gaat wonen.

de plantage

Groot landbouwbedrijf in de tropen.

de slaaf

Iemand die het eigendom is van iemand anders.

de slavernij

Als er slaven zijn.

Theorie en lastige woorden

Samenvatting en begrippen

Kies je taak

SamenWijzer!

Herhaling tijdvakken

Toetsen en antwoorden

Beoordeling en feedback

